

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / M. te Velde

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **885**

M. te Velde

De toekomst van ons
toerustingswerk

MEDITATIEF **890**

J.B. de Rijke

Ontspanning

WANDELEN MET GOD **891**

C.J. de Ruijter

Engelenbescherming

ACHTERGRONDEN **893**

Dirk Ophoff

Dogmatiek op de weg
van het geloof

EVANGELISATIE EN ZENDING **897**

H. Venema

Christelijk geloof en
culturele identiteit 2

SYNODE-IMPRESSIES **901**

R. ter Beek

KUNST **902**

J.M. de Jong

Luther, Erfurt en
Sint Christoffel

en verder...

Uit de kerken
Meegelezen

DE TOEKOMST VAN ONS TOERUSTINGSWERK

Toerusting in de gemeente naast de kerkdiensten en naast de gewone catechese is en blijft onmisbaar. In de beide vorige artikelen gaf ik een analyse van enkele knelpunten in ons toerustingswerk en formuleerde ik uitgangspunten voor het werken aan vernieuwing. Daarop voortbouwend geef ik in dit artikel nu op twee punten een nadere uitwerking.

In actie voor aanvulling

Het toerustingswerk in de kerken heeft m.i. vooral op twee fronten aanvulling nodig.

In de eerste plaats moet het bijbelstudiewerk voor twintigers worden gestimuleerd. Het is algemeen bekend dat een groot percentage min-tigers niet of nauwelijks aan enige vorm van kerkelijke toerusting meedoet. Daar mogen we ons niet bij neerleggen. Mensen van in de twintig maken immers een periode door, waarin ze stappen zetten die voor heel hun leven beslissend

zijn. Juist in die fase mag systematische bezinning en studie van de Bijbel niet ontbreken!

In de tweede plaats moet er in de gemeenten een breder aanbod komen van thematische, praktijkgerichte toerusting voor specifieke taken en situaties. In diverse gemeenten zie je zulke dingen & laatste jaren ook al van de grond komen. Dat duidt op aanwezige behoefte en noodzaak.

Ik noem een paar 'speerpunten':

– Toerusting voor jongeren die trouwplannen hebben, ook wel 'huwelijks catechese' genoemd.

- Toerusting voor ouders met het oog op de geloofsopvoeding van hun kinderen.
- Toerusting voor echtparen met het oog op het christelijk leven in het huwelijk.
- Toerusting voor het ambt van ouderling en van diaken.
- Toerusting voor evangeliseren in je dagelijkse omgeving of in meer speciale vormen van evangelisatie.

Via de 'normale' kanalen wordt er in dit soort toerusting meestal niet voorzien. Vandaar dat vaak de predikant of de kerkenraad of de evangelisatiecommissie het initiatief er voor neemt. Maar het behoort niet

tot het verplichte pakket. Daardoor zijn er veel gemeenten waar zulke toerusting niet van de grond komt door gebrek aan mankracht of initiatief of doordat een gemeente te klein is. Met z'n allen zouden we daar iets aan moeten doen.

In de nabije toekomst zouden gereformeerde mensen overal in de gemeenten in actie moeten komen om dit te realiseren. In elke gemeente zouden over pakweg twintig jaar de toerusting voor twintigers en de thematische praktijkgerichte toerusting tot het vaste patroon moeten behoren, als aanvulling op al aanwezige vormen van christelijke instructie.

Drie elementen ter invulling

Voor beide gesignaleerde lacunes zijn drie elementen van groot belang: zorgvuldig onderzoek van de Schrift, pastoraal over de dingen doorpraten en praktijkgericht ontwikkelen van vaardigheden.

Zorgvuldig Schriftonderzoek. We moeten ons wachten voor allerlei gespreksgroepen bijv. over huwelijk en opvoeding, waar niet het luisteren naar de *Schrift* centraal staat. Wil je als christenen vooruit komen in deze dingen, dan zul je je goed en degelijk moeten voeden met het Woord van God. Gods goede woorden zijn het allereerst die ons denken en ons voelen heilzaam moeten gaan beheersen. Toerusting met een laag gehalte aan lering uit de Schriften verwordt tot een horizontale uitwisseling van meningen! Pastoraal doorpraten. De Schrift is pastoraal gericht. De HERE wil met de stok en staf van zijn Woord onze Herder wezen, niet alleen op ziekbed of sterfbed, maar ook midden in het leven. Dat betekent in de toerusting: je moet zoeken naar toepassing en concretisering voor de praktijk. Het samen lezen en bespreken van bijbelgedeelten over het huwelijk bijvoorbeeld is *onaf*, als het niet een doorvertaling krijgt naar de dagelijkse levenspraktijk. Ontwikkelen van vaardigheden. Toerusting is er ook om vaardig te

worden. Allerlei stukken toerusting in de kerk blijven vaak te theoretisch. We *praten* wel over de praktijk. Maar dat is nog wat anders dan dat je *vaardiger* wordt door de toerusting waar je aan meedoet. Dan krijgt de toerusting niet echt een goede 'praktijk-uitgang'. Ze blijft wat in de lucht hangen. Vanuit diverse stukken bijbelstudie en pastoraal doorpraten zou je vormen (situaties, taken) moeten zoeken, waarin je het geleerde daadwerkelijk in praktijk brengt.

Wie pakt het op?

Ik heb gemerkt dat veel mensen de hier genoemde aanvullende vormen van toerusting zeker wel toejuichen. Maar wie is ervoor verantwoordelijk? En hoe breng je het op gang?

Plaatselijk is er in bijna geen enkele gemeente een orgaan, dat de verschillende sectoren van de toerusting overziet, lacunes signaleert, samenhang bevordert en aanvullende dingen organiseert.

Je zult zoiets niet op gang krijgen als er niet een werkgroepje is om te stimuleren en te coördineren. Er zou daarom in elke gemeente een kleine toerustingscommissie (TC) moeten zijn van 3-5 mensen. Daarin kan één kerkenraadslid zitten en verder enkele leden van de verenigingen en de bijbelkringen. Op die manier laat je diverse lijnen bij elkaar komen vanuit het bestaande toerustingswerk.

De voornaamste opdracht van zo'n TC zou moeten zijn: het helpen organiseren en invullen van toerustings-modules of -pakketten om in de hierboven beschreven behoeften te voorzien. De TC kan nagaan, welke lacunes er in het bestaande werk zijn en welke groepen kerkleden er niet aan meedoen. Op basis hiervan kan ze zien, welke aanvullende toerusting er in de gemeente nodig en gewenst is. En vervolgens kan ze in overleg met kerkenraad, verenigingen en kringen die toerusting organiseren.

Zou zo'n TC een permanente com-

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

 de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

missie moeten zijn? Ik denk het zeker. Het gaat hier immers voor een groot deel om toerusting die voortdurend herhaald moet worden. Dit jaar is er in een gemeente van 300 leden misschien 'huwelijks-toerusting' voor vier aanstaande echtparen. Maar over twee jaar ben je toe aan een nieuwe ronde. En dat geldt ook voor opvoeding, evangelisatie en ouderlingen- of diakenen-toerusting.

Welke structuur?

In welke structuur moet de aanvullen & toerusting een plaats krijgen? Vait het onder de verantwoordelijkheid van de kerkenraad? Of wordt het een onderdeel van het verenigingswerk? Helaas wordt er soms hevig over dat soort wagen gediscussieerd.

Ik zou zeggen: het is de verantwoordelijkheid van ons allemaal, van de hele gemeente, om te zorgen dat ieder adequaat wordt toegerust voor het leven en werken als christen. Laten we hier oppassen voor strijd over bevoegdheden of voor een onverschillig overlaten van de zaak aan de hand. De TC zou daarom moeten werken in voortdurend contact met de kerkenraad en met de verenigingen en kringen. En ieder moet op zijn eigen plek doen wat hij kan om een optimale toerusting te bevorderen, liever dan over competentie-kwesties te twisten.

Wel zou ik hier de specifieke verantwoordelijkheid van de kerkenraad willen benadrukken. De ouderlingen zijn immers de door Christus aangewezen voortrekkers in de gemeente. Ze hoeven niet alles te doen en evenmin zich met alles te bemoeien. Maar als er lacunes en tekorten zijn, dan kunnen juist ouderlingen het maar niet laten voor waf het is! Ze mogen niet volstaan met periodieke klachten en wensen in de kerkenraad, maar behoren in het actief verbeteren van de situatie voortrekkers te zijn. Uiteraard zonder alles te willen regelen en bevoogden.

Als de Toerustingscommissie dan haar werk doet, kan er naast het toerusting--aanbod aan de bestaande Bijbelstudiegroepen een aantal supplementaire activiteiten komen. Sommige daarvan zullen permanent zijn, bijv. een nieuwe bijbelkring voor twintigers. Andere zijn niet permanent, bijv. een module of projectgroep van vijf avonden over de opvoeding of een module van vier avonden over evangeliseren als levensstijl. Dat zijn 'losse' modules met beperkte looptijd, waar je voor gevraagd wordt en/of waarop je kunt intekenen. Je hoeft nergens lid van te worden. Het wordt je aangeboden omdat je lid van de gemeente bent.

Kortom, als er maar een klein team in de gemeente is, dat zorgt voor zulke stukken toerusting, dan zijn er verder geen speciale structuren nodig.

Praktische bovenplaatselijke samenwerking

Als het plaatselijke toerustingswerk een nieuwe impuls krijgt en nieuwe stukken toerusting organiseert, dan is het des te meer nodig om een goede bovenplaatselijke samenwerking te ontwikkelen. Samen ben je sterker! Veel plaatselijke wensen en initiatieven stranden immers op gebrek aan man/vrouwkracht en capaciteiten. Maar als we de krachten bundelen, dan kan er veel meer! Ik begin met twee simpele voorbeelden in de praktische sfeer. Daarna wil ik nog iets zeggen over de landelijke organisaties.

Voor huwelijks catechese of avonden over opvoeding, voor hoofdstuksgewijze Bijbelstudie over Efeziërs of voor thematische Bijbelstudie over gemeenteopbouw heb je materiaal nodig. Er moet liefst een leidraad of gespreksroute zijn voor de bespreking. En je hebt voorstudiemateriaal nodig voor een voorzitter en een inleider. Goed materiaal fungeert vaak als startmotor voor een geslaagde activiteit. Nu is het gemakkelijk om te zeg-

gen: kijk maar na, welke boekjes er door de bonden zijn uitgegeven. Maar volgens mijn ervaringen is dat bij lange na niet toereikend. Er is namelijk materiaal nodig op heel verschillende niveaus, voor jongeren en ouderen, eenvoudig en meer diepgaand, met een cursorische of een thematische opzet.

Bovendien, de stijl en methode van schetsen schrijven die voor de één acceptabel is, wordt door de ander als 'waardeloos' aan de kant gegooid. Ook merk ik een grote onbekendheid met beschikbaar materiaal vooral bij jongeren. Dat heeft o.a. te maken met de negatieve instelling die menigeen helaas heeft tegenover het fenomeen van een landelijke bond.

Samen kunnen we ons hier sterk maken voor goede toerusting. Heel simpel zou er al veel gewonnen zijn, als er ergens centraal in Nederland een databank van verantwoord toerustingsmateriaal werd bijgehouden. Daar moet je dan op gave kunnen krijgen van allerlei publicaties die je bij de toerusting kunt gebruiken. Ook boeken en schetsen uit bijv. de Gereformeerde Bond en de Christelijke Gereformeerde Kerken, van de Internationale Bijbelbond of van de Navigators.

Een deskundige redactie kan de titels in het bestand van toelichting en advies voorzien. Op termijn kan ook materiaal uit plaatselijke kerken dat met professioneel is uitgegeven maar toch goed bruikbaar is, worden vermeld. Je moet zo'n databank liefst per modem 24 uur per dag kunnen raadplegen. En regelmatig moet er een uitdraai naar alle verenigingen en kringen ter informatie.'

Een tweede voorbeeld is de regionale samenwerking. Vorige week schreef ik er al iets over. In veel kleinere gemeenten ontbreekt gewoon de mankracht voor extra vormen van toerusting zoals voor ambtsdragers, echtparen of ouders. Dat is een feit. Maar moet er kom maar niets van terecht komen?

We hoeven toch voor die **barrière** niet te blijven steken?

Wij weten **altijd** heel principiële verhalen te houden over de zegen van het kerkverband. **Zusterkerken** vinden elkaar en helpen elkaar tot opbouw van het lichaam **van Christus**, zeggen we dan. Maar waarom zou dat beperkt **moeten** blijven tot een paar collecten en een **jaarlijkse** kerkvisitatie? Laten **de kerken** elkaar ook maar **opzoeken** om samen bepaalde stukken toerusting te organiseren, hetzij in classis-verband, **hetzij** in een coöperatie van 2 of 3 kerken.

Wat zou ik dan willen dat het beeld in de gemeenten **over** twintig jaar **was**?

Dat ieder **gereformeerd** stelletje dat gaat **trouwen** de kans krijgt om dicht bij huis **mee** te **doen** aan **huwelijks catechese**. Dat voor alle **minderlingen** en **diakenen** periodiek een aantal avonden specifieke toerusting **wordt** georganiseerd. Dat ouders van opgroeiende **kinderen** in elke gemeente persoonlijk **worden** uitgenodigd **voor** een aantal gesprekken over christelijke opvoeding. Enzovoorts.

Landelijke organisaties

Sinds de tijd van Abraham **Kuyper** heeft zich in de wereld van de gereformeerde toerusting een aantal landelijke organisaties ontwikkeld. De **Jongelingsbond** was in 1888 de eerste, actief als 'bond' van plaatselijke afdelingen. Later **kwamen** er ook een meisjesbond, een vrouwenbond, een mannenbond en een bond van gereformeerde jeugdleiders.

Geweldige impulsen gingen **door** de jaren heen tot op de huidige dag van deze organisaties uit. **Ze** gaven schetsen, leidraden en bondsbladen uit. Ze belegden regionale en landelijke bijeenkomsten. **Ze** **visiteerden** de plaatselijke verenigingen om te stimuleren en te adviseren. En ze bevorderden **kadervorming door cursussen**.

Daarnaast **kwamen** er de laatste decennia nog enkele andere organisa-

ties bij die zich op het terrein van de toerusting bewegen. Ik **denk** aan GW, GSEV en voor kleinere **doelgroepen** ook het Landelijk Verband voor Evangelisatie, het **GWG** en de werkgroep 'Van gisteren naar morgen'.

Nog steeds zijn zulke **landelijke** organisaties **onmisbaar**. Maar er is wel een zwak punt. Eerder **heb** ik dat de 'verticale verzuiling' genoemd. De landelijke organisaties **staan** als aparte **zuilen** naast **elkaar**. **Daarin** komt de differentiatie van de doelgroepen wel tot z'n recht. Maar andere **aspecten** mals **coördinatie** en samenwerking komen hier **m.i.** tekort.

Dat is vooral jammer, omdat de organisaties tenslotte **allemaal** op dezelfde plaatselijke gemeenten zijn gericht. En daar in die gemeenten leeft men niet in vier of vijf **zuilen**, maar **vormt** men een lichaamsgevoel eenheid. Men leeft er hetzelfde **leven**, is met dezelfde Bijbel bezig, staat voor dezelfde vragen, en in een goed **huwelijk** slapen mannen- en **vrouwenbondslid** 'op één kussen'.

Daarom is het **m.i.** belangrijk, dat de landelijke organisaties naast de **eigenheid** ook de **gezamenlijkheid** hoog in het vaandel schrijven. Via het vorige **week** geïntroduceerde Platform van Gereformeerde Toerustings-organisaties (PGTO) zouden ze verschillende belangen samen kunnen behartigen.

Samen sterker!

Ik **noem** een paar dingen die **op** de agenda van het Platform zouden kunnen staan.

I. Aandacht **voor** wie **niet** **mee**-doen. In het onderling overleg zal er hopelijk besef van verantwoordelijkheid groeien voor **meer** **kerkmensen** dan **alleen** de 'eigen leden' van je organisatie. Je staat in de christelijke **kerk** immers met je aparte doelgroep niet op jezelf. De ene bond kan de andere bond tot een hand en een voet zijn. En samen kun je iets betekenen voor hen die

'nergens lid van zijn'. Dat is **onder** ons een groeiende **categorie**! **Hoe** bevorder je dat w veel mogelijk **kerkleden** aan toerusting **m e e** . ? **Hoe** kun je de niet-participerende mensen iets bieden waarvoor ze in **beweging** komen? Onze kerken hebben een **indringend** beraad **hierover** **hard** **nodig**!

2. Je kunt samen verdere visie ontwikkelen en uitbouwen voor het toerustingswerk in de plaatselijke **gemeente**. Welke **stukken** **christelijke** instructie wu een kerklid in de diverse perioden van z'n leven **mee** moeten krijgen? Welke **meer** specifieke **toerustings-modules** zijn er nodig? Welke nieuwe methodieken, materiaal en **werkvormen** kunnen er worden ontwikkeld en hoe verdeel je hier de taken? De Toerustingscommissies in de plaatselijke kerken kunnen dat nooit op eigen kracht ontwikkelen. Ze hebben de visie en de ideeën van een landelijke 'denktank' op dit gebied **dringend** **nodig**!
3. Je kunt samen inventariseren aan welk nieuw materiaal er behoefte is. Over weke **thema's** zoekt men in **verenigingen** en bijbelkringen een boekje? Welk ouder of buitenlands **materiaal** leent zich **voor** bewerking of vertaling? **Kan** er niet nog **meer** **samenwerking** zijn in het produceren van **schetsenbundels**?

Ik denk bijvoorbeeld aan het 'spin-off'-effect: dat je een bestaand product gebruikt om er afgeleide producten aan te ontfangen. Mevr. Van Middekoop-Hoekstra en mevr. Brink-Blijdorp hebben veel energie geïnvesteerd in het herschrijven van de *Nederlandse Kerkgeschiedenis* van ds. C.G. Bos. En ds. Job de Wolf heeft een gedegen schetsenbundel over het boek *Leviticus* geschreven. Uit zulke producten zou je een 'spin-off' kunnen ontwikkelen. Schetsen voor andere doelgroepen, zoals jeugdverenigingen of bijbelkringen. 'Specials' op een eenvoudiger niveau. Of **katemen** voor vier avonden in plaats van een heel seizoen.

4. Je kunt samen de mogelijkheid bieden om via een adviseur ('toerustings-consulent') plaat-

selijke gemeenten te helpen bij het **maken van** een goed programma en te adviseren over de uitvoering.

Dienstbaar

Ik ben er van overtuigd, dat onze gemeenten bijzonder gediend **zou-**den zijn **met de twee dingen die ik in dit artikel** heb uitgewerkt:

- het organiseren van aanvullende **toerusting in de gemeenten en**
- een coöperatieve opstelling en **gezamenlijke** ondersteunende activiteiten van de landelijke organisaties.

In deze artikelen over toerusting ging het veel over beleid, organisatie en praktische aanpak. Ik wil nu aan het eind nog eens nadrukkelijk terugkomen op het hart en het doel van de **zaak**. Het gaat er om, dat **wij als gereformeerde mensen een volk met de Bijbel zijn. Een kerkvolk** dat dicht bij het Woord van & Here leeft. Dat Gods Woord gelovig onderzoeken overdenkt en **daaruit wijsheid leert**.

Soms begrijpt men niet **goed** waarom ik me **druk maak** over de praktische aanpak van deze dingen. 'Er moet eerst **opwekking** en bekering komen' **zegt men** wel eens **tegen mij**. 'Als de mensen niet door de **Geest gegrepen zijn**, dan brengen alle veranderingen in de aanpak **ons niets vooruit**'.

Daar ben ik het tot op **zekere** hoogte wel mee eens. Het is **waar**, ten diepste is het meedoen **aan toerusting en het met zegen bestuderen van de Schrift vóór alles een kwestie van je van harte geven aan** de Here en je door zijn **Geest** laten leiden. Daarom zullen **we** steeds de Here bidden om bekering en vernieuwing en geloof. Zonder de Geest **van God is** het in ons **toerustingswerk** dood **tij**.

Maar toch weiger ik om het daar dan **maar** bij te laten en de huidige praktijk te accepteren zoals die is. Het is fout om het **werk** van de Geest en onze wijze van aanpak **ken tegen elkaar** uit te spelen. On-

nodige manco's en stremmingen in ons toerustingswerk, veroorzaakt door tekortschietende structuren en **methoden**, moeten worden verholpen. Daar mag het **niet aan** gelegen hebben. **Dat is ook een roeping!** Daarom hoop ik, dat de aangedragen analyses en wensen meegenomen worden in het samen werken **aan vernieuwing** van ons **toerustingswerk**. En dan 26, dat het doel **gediend wordt**: dat **we** voor alle terreinen en situaties van het leven onze **wijsheid** putten uit de **rijke** bron van het **Woord van onze God**.

¹ Als diverse gereformeerde organisaties aan de Grote Baan in Zwolle gaan 'samenwonen' is daar misschien ook wel ruimte voor zo'n databank

² Zulke 'spin-off' is ook mogelijk van **ken** die niet **d i t** voor gebruik op een vereniging of kring zijn geschreven. Ik denk aan de schetsen van ds. S. de Jong bij twee boeken van prof. Trimp. Zoiets zou je ook kunnen dom met *De Bergrede* van J. van Bruggen of met *God leren kennen* van J.I. Packer en met nog vele andere nuttige boeken.

U uit de kerken

Afscheid

Almkerk-Werkendam – Op zondag 25 aug. jl. nam ds. A. **Buursema** afscheid van de **gemeente** te Almkerk-Werkendam te Breda. **Hij** vertrekt naar de gemeente van **Utrecht-Noord/West**. In Breda werd de afscheidsdienst gehouden in het eigen kerkgebouw van de gemeente, **Terheijdenstraat 9**, en begon om 9.30 uur. De afscheidsdienst in **Almkerk-Werkendam** vond 's avonds plaats in het eigen kerkgebouw van deze gemeente, **Voorstraat 7**, en begon om 17.00 uur.

50 jaar Vrijmaking

Den **Ham** – Het is dit jaar 50 jaar geleden dat in Den Ham de **Vrijmaking plaatsvond**. Op dinsdag 3 september a.s. zal in het kerkgebouw van de gemeente te **Den Ham**, Marleseweg 15, een **herdenkingsavond** worden gehouden ter gelegenheid daarvan. **Aanvang 20.00 uur**. Op deze avond wordt een **herdenkingsboekje** gepresenteerd. Gemeenteleden, **oud-gemeenteleden** en belangstellenden zijn van **harte welkom**.

Persbericht

Medewerkster

Met ingang van 9 augustus is Sara Leguyt als missionair **medewerkster bezig** in Noord-Limburg. Zij kan **zich dankzij financiële steun van de kerken** helemaal wijden aan het uitdragen van het evangelie. Om dankbaarheid en afhankelijkheid tegenover de **HERE** te uiten, zal er in de kerkdienst speciaal **voorbereiding** gedaan worden voor haar **werk in het midden van de gemeente**. U wordt voor deze kerkdienst **hartelijk uitgenodigd**. Vanaf 16.15 uur bent u welkom in gebouw '**Ons Huis**', Smelienstraat 33 in Venlo-Blerick voor een **kop koffie**. De eredienst begint zo de Here wil op **zondag 1 september om 17.00 uur**. Adres: De Geref. Kerk in Venlo (in **opbouw**) heeft een eigen postbus waar **stukken heen gestuurd kunnen worden**. Het adres is nu: **Gereformeerde Kerk**, Postbus 1071, 6911 BX Venlo

Meditatief

God is getrouw, door wie gij zijt geroepen...

1 Kor. 1,9

Vertrouwen

Het was in principe een ontspanningsoefening. Tussen twee mensen in staan. De een duwde hem weg. De ander ving hem op. Heen en weer. Hij liet zich na wat aarzeling ontspannen heen en weer bewegen. Als in een schommelstoel. Ogen gesloten. Heerlijk. Tot er plotseling van geen opvang meer sprake leek. In paniek sperde hij zijn ogen open op zoek naar een steunpunt. Sloeg hij zijn armen uit om de val zelf te breken. En toen werd hij toch nog opgevangen. Ontspannen vraagt dus om vertrouwen.

Vooraf dit

In 1 Kor. 1,2 typeert Paulus de gemeente van Korinte als geroepen. Ze zijn door God van het doodlopende spoor van hun eigen leven gebracht op de weg van het leven door Christus. Hij zal de Korintiërs ook bevestigen tot het einde toe. De &g van Christus (vs. 8). Daar mogen ze zeker van zijn want God is trouw. Betrouwbaar. Gods trouw wordt aan het begin van deze brief dus duidelijk onderstreept. Ten behoeve van wie?

Voor ambtsdragers

Het bemoedigt me om te denken dat Paulus dat ook schrijft vanwege zichzelf. Uit de brief aan de Korintiërs spreekt zijn liefde voor hen. De gemeente gaat hem ter harte. Maar juist in die gemeente is zoveel aan te wijzen dat niet deugt. En geestelijk gezien kunnen de Ko-

rintiërs nog steeds niet vast voedsel verdragen. Menselijkerwijs zou je je vragen kunnen hebben. Je zelfs zorgen maken. Wat moet er van die gemeente, van die concrete broeder en die ene zuster, terecht komen? Als apostel, ambtsdrager in dienst van Christus mag Paulus dan vooraf rust vinden in de trouw van God. God had de Korintiërs door de dienst van Paulus' evangelieverkondiging geroepen. Niet om hen vervolgens toch hun eigen gang te laten gaan. Hij wilde die Korintiërs juist bewaren tot de dag van Christus. En Paulus mocht daartoe zijn dienst vervuilen. Trouw zoals dat past bij de HERE. Vermanend. Bemoedigend. Aansporend. Opdat er tussen de Here Jezus en de Korintiërs een levende relatie zou zijn. Daarin zou God zijn trouw ook bewijzen. Dankzij en zelfs ondanks Paulus' dienst. Maar dat kon Paulus dan ook in vertrouwen aan God over laten. Bij had immers in trouw geroepen.

Geroepen en dan?

Paulus schrijft dit ook met het oog op de gemeente. Als bemoediging. De trouw van de God die riep vraagt om vertrouwen. Ook al geven de omstandigheden alle aanleiding om in paniek jezelf te willen redden. Om je eigen steunpunt te zoeken. Paulus komt daarop in hfdst. 7 nog eens terug. Gehuwden, ongetrouwden en slaven in de gemeente waren geroepen. Elk van hen stuitte op de eigen moeilijkheden. In het huwelijk of juist door het ontbreken van het huwelijk. Door de slavernij. Moeilijkheden die vaak alles met hun roeping en geloof te maken hadden. Waar zouden die moeilijkheden eindigen? In

de handen van God die er al die tijd al voor hen was. Die hen in trouw geroepen had. En dan wil God je niet laten verdrinken in je moeilijkheden. Toch loopt je roeping wel langs die weg. En is er soms geen concreet uitzicht dat een situatie verandert. Maar wat er was, is er en blijft: het steunpunt van Gods trouw.

Samen verder

De ontspanning van de vakantie zal ondertussen voor velen voorbij zijn. Weer terug in de realiteit van het dagelijks leven. Het kerkelijke seizoen begint dan ook op gang komen. Na de vakantie een zeker nieuw begin. Weg ontspanning? Nee. In dat nieuwe begin wil Paulus ons bemoedigen. God is trouw. Aan de gemeente. Aan je persoonlijk. Soms worden we daarin wel op de proef gesteld. Moeten we diep. Maar Hij zal niemand laten vallen. Daar mogen we rust in vinden. Maar die ontspanning kun je pas vinden als je de HERE kent, vertrouwt zoals Hij is. Wie de relatie met Christus levend houdt zal alle reden vinden om niet te twifelen aan Gods trouw. Hij heeft zelfs zijn eigen Zoon niet gespaard. Nu zal Hij verder ook alles laten meewerken dat wij samen de dag van Christus bereiken.

Wandelen met God

Zij zullen u *op* de handen dragen... Wat een be-
lofte **Is** dat. Engelen die *je* beschermen. Een en-
gel, dat is Gods arm om je heen. En juist in gevaar
kun je *daar* iets van merken. Een poos geleden
sprak iemand me daarover aan. Hij **was** bij een
auto-ongeluk ternauwernood aan de dood ont-
snapt. **'Ik heb hef gemerkt: de engelen hebben**
me op de handen gedragen.'

En wat hebben in de oorlog mensen het vaak er-
varen, dat ze beschermd werden door Gods
knechten! Koeriers, die *op weg gingen* **A** het
vaste geloof dat Gods engelen mee gingen. Ver-
zetsmensen, die pleitten op Gods bescherming.

Het mooiste verhaal in dit verband
vind ik trouwens die geschiedenis
van Elisa in Dothan (2 Km. 6 : 17).
Hij is **er** helemaal omsingeld door de
vijand. En zijn knecht ziet **a** geen
gat meer in. Maar dan bidt **Elisa** dat
de Here de ogen van zijn knecht zal
openen. En plotseling ziet hij hoe ze
omringd zijn door een grote leger-
macht. Dat verandert de zaak, als
God je zo als het **ware** achter deze
werkelijkheid laat kijken.
Wat een geruststelling als je weet
dat Gods engelen om je heen zijn.
Dan kun je met een gerust hart je
kinderen op de fiets laten stappen
naar school toe. En je mag jezelf
ook veilig weten achter het stuur.

Beschermengel?

Als je over deze dingen nadenkt,
kom je met je gedachten toch altijd
weer gauw uit bij die vraag naar de

beschermengel. Hebben wij allemaal
een speciale beschermengel, die
overall met je mee gaat? Is dat een
vaste begeleider, die **nooit** bij je van-
daan gaat? Soms hebben mensen dat
wel eens uit de Bijbel afgelezen. In
Matt. 18: 10, waar de Here Jezus het
heeft over de kinderen, spreekt hij
ook over hun engelen in de hemel.
Het lijkt **er** dus op, dat die kinderen
een eigen engel hebben die met hen
 bezig is. Misschien kun je je daar
ook wel een beschermengel bij voor-
stellen. En de Here zal zeker bij Zijn
opdrachten aan de engelen niet wille-
keurig te werk gaan. Hij is **geen** God
van wanorde. **Daarom** kan ik me
goed voorstellen dat je een vaste en-
gel hebt die je begeleidt. Of meerde-
re. Maar ik vraag me af of het echt
belangrijk is. Veel wezenlijker is, dat
we kunnen rekenen op Gods bescher-
ming. En dat Hij zijn engelen ge-
biedt om ons te dragen op de han-
den. Als we Hem kennen, kunnen

we met een gerust hart aan Hem
overlaten wie **Hij** daarvoor opdracht
geeft.

Geen veiligheidsgarantie

Toch is lang niet iedereen zo gerust
op die engelenbescherming. Zolang
je het ervaart dat je beschermd
wordt, is dat niet zo'n probleem.
Maar wat als je wel iets overkomt?
Dan vernieuwvuldigen de vragen
zich. Zeker bij rampen, zoals we die
ook regelmatig meemaken, kunnen
die vragen op ja afspringen. Er zijn
er die voor de dood weggerukt wor-
den. En je erkent: Gods hand bewaar-
de mij door zijn engelen. Maar wat
moet iemand zeggen die door die-
zelfde ramp getroffen werd? Was
jouw engel toen net ergens anders
mee bezig. Of faalde de beschermer?
Viel er een gat in de bewaking?
Engelenbescherming betekent dus
in ieder geval niet, dat je garanties
voor je veiligheid krijgt. Een engel
is geen vervanger voor je autogor-
del. En het blijft nodig om het gas
uit te doen als je gekookt hebt.

Wie is verantwoordelijk?

Voor veel mensen komt daarmee al-
les weer op de helling te staan. Be-
schermen ze je nou wel of niet? Wat
heb je eraan als engelen je begelei-
den, terwijl je toch nog zelf verant-
woordelijk bent voor je veiligheid?
Het lijkt erop alsof je zo toch weer
op jezelf teruggeworpen wordt.
En in zeker opzicht is dat, denk ik,
ook m. In ieder geval belooft de
Here ons nergens zijn bescherming
om ons dan ook maar zorgeloos te
maken. Dat engelen om begeleiden
betekent niet, dat we automatisch
door alle gevaren heengeloodst zul-

len worden. **Gij** en **zelf** verantwoordelijk. Ook hier zie je duidelijk, dat engelen dus **geen taken van ons** overnemen. Ze worden **door God** ingeschakeld. Maar daarmee **zijn wij niet uitgeschakeld**.

Geen onbewaakt ogenblik

En wat betekent de dienst van de engelen dan? Ze worden **erop** uitgestuurd om me te beschermen. Maar het is **best** mogelijk dat ik toch een ongeluk krijg. Kan ik dan niet makkelijk zonder de dreinst van die engelen? Het lijkt erop dat het resultaat praktisch toch hetzelfde is. Of je nu beschermd wordt of niet, er is niemand die je garanderen kan dat je veilig bent. Je kunt je wel voorstellen, dat de gedachte aan engelen zo verdwijnt uit het dagelijks leven. Veel mensen leven alsof ze er zelf voor moeten zorgen. Zelfs een engel kan je niet bewaren voor de dood. Maar juist op dat punt heeft de Here ons **meer** verteld over de dienst van de engelen. We zien b.v. hoe ze ook na het sterven van de arme Lazarus bezig zijn. Ze dragen hem in de schoot van Abraham. Toen Lazarus stierf, viel er dus geen gat in de engelenbescherming. Het was geen onbewaakt ogenblik toen hij stierf van honger en ellende. De dienst van & engelen ging gewoon door. Alleen werd kennelijk de opdracht iets gewijzigd. De bescherming die ze eerst moesten geven in het voorportaal van de rijke man, werd daarna voortgezet in de hemel, bij God. Zo kon zelfs de dood hem niet scheiden van Gods liefde.

Geen lakei, maar een soldaat

Persoonlijk denk ik, dat in dat laatste een belangrijk element ligt van de engelendienst. Het is wel duidelijk & zij door God als een legermacht om ons leven heen gezet worden. Maar dat betekent niet dat ons alle onheil bespaard zal blij-

ven. Er zijn heel veel dingen die in ons leven een plaats krijgen: verdrukking, benauwdheid, vervolging, honger, naaktheid, gevaar, het zwaard. Allerlei machten en krachten komen op onze weg, ja, zelfs de dood. Dat betekent dat we in een permanente strijd gewikkeld zijn. Maar juist in die strijd staan engelen ons terzijde. Ze worden niet voor niets machtige helden genoemd. Ze vormen een legermacht. Zo krijg je ook oog voor het eigen karakter van engelenbescherming. Een engel is geen lakei die om je heen zwemt, gedienschtig vliegend op je wenken zodat jij een herenleventje kunt leiden. Een engel is een soldaat in dienst van de Koning van hemel en aarde. Een soldaat die jouw strijd op geen enkele manier overneemt. Maar wel een soldaat die tot in het heetst van de strijd bij je blijft. Zo maakt hij de trouw van God waar.

Christus beslist de strijd

Je blijft dus zelf verwickeld in de strijd. Dat kun je aan niemand overdoen. Er is geen engel die voor mij de strijd beslist. Maar dat hoeft ook niet. Want dat heeft Christus voor mij gedaan. Let juist op Hem in de manier waarop Bij zijn eigen plaats in de strijd innam. zonder dat over te doen aan de engelen, Ik denk daarbij vooral aan dat moment toen Petrus voor Hem wilde vechten in Gethsemane. De Here zegt dan: Als Ik dat zou willen, zou Ik mijn Vader om 12 legioenen engelen kunnen bidden, en Hij zou ze sturen. Dat is een legermacht waar niemand tegenop kan. Twaalf legioenen van die machtige helden. Maar Hij vraagt hun hulp niet. Hij doet Zijn verantwoordelijkheid niet over. Engelen zijn voor Hem geen lakeien die vliegen op Zijn wenken. (Dat was bij de verzoeking in de tempel wel duidelijk geworden.) Hij voert Zelf de strijd. En Hij wint. Dat geeft mij ruimte en vertrouwen om de strijd te kunnen volhouden. Om mijn geloofsverantwoordelijk-

heid aan te kunnen. Ik sta er niet alleen voor. Hij heeft de weg gebaad. En op weg naar het doel gaan zijn engelen met me mee. Zelfs die laatste weg waarop geen mens met me mee kan, die weg door de dood, zelfs daar word ik nog begeleid. Een engel, dat is Gods arm om je heen. Niets zal me scheiden van Gods liefde.

DOGMATIEK OP DE WEG VAN HET GELOOF

Dirk Ophoff

De theologie van prof. dr. G.C. Berkouwer 2

In mijn vorige artikel over prof. dr. G.C. Berkouwer heb ik aangegeven waarom zijn theologie zo inspirerend is. Daarbij speelt onder andere het nauwe verband tussen geloof en theologie een grote rol. Wie hier meer zicht op wil krijgen, kan niet om de door Berkouwer gehanteerde correlatiemethode heen.

Zelf heeft Berkouwer zich weinig om de theologische methode bekommerd. In elk geval legt hij er nergens in zijn werk rekenschap van af. Misschien is wel juist daarom zijn methode zo'n belangrijk punt geworden in de discussie over zijn theologie.

Berkhof: drie fasen

Aan die discussie is onverbreekelijk de naam van prof. dr. H. Berkhof verbonden. Voor zijn bijdrage aan de feestbundel ter gelegenheid van Berkouwers vijftienvigti jarig ambtsjubileum als hoogleraar koos hij 'de methode van Berkouwers theologie' als onderwerp. Dat was in 1965. Voor die tijd was er ook door anderen al wel aandacht attached aan Berkouwers theologische methode. Maar het onderwerp was niet eerder zo centraal gesteld en systematisch beschreven. In latere bijdragen over Berkouwers theologie vindt daarom ook vrijwel altijd een confrontatie plaats met de visie van Berkhof.

Berkhof onderscheidt drie fasen in Berkouwers ontwikkeling op methodisch gebied, die hij achtereenvolgens typeert als: het volstrekte gezag der Schrift, de heilsinhoud der Schrift en de existentiële strek-

king der Schrift.

In de eerste fase wordt, volgens Berkhof, het Schriftgezag met grote nadruk verdedigd. Wel wijst Berkouwer er al op dat het formele gezag van de Schrift niet losgemaakt mag worden van de inhoud van de Schrift. Het gaat met om een intellectueel aanvaarden van het Schriftgezag, maar om een persoonlijk, vertrouwensvolle relatie die door de inhoud van de Schrift wordt opgeroepen. In dit verband gebruikt Berkouwer het woord *correlatie*. In de tweede fase neemt Berkhof bij Berkouwer een nieuwe belichting van het Schriftmotief waar. Het wordt nu ook tegen speculatie binnen Berkouwers eigen gereformeerde traditie ingezet. De grenzen van de Schrift vormen tegelijk de grenzen voor de dogmatische bezinning. Het gezag van de Schrift is het gezag van haar inhoud: prediking van het heil in Christus. In de derde fase signaleert Berkhof

dat de weg van openbaring naar geloof steeds meer ook in omgekeerde richting wordt afgelopen. De openbaring heeft een existentiële strekking en zo moet de Schrift gelezen worden. Wat daar buiten valt, is ontsparing. Zo kan bijvoorbeeld wat er in de Schrift staat over de tekenen der tijden geen reportage over een eindtijd zijn, maar moet het gelezen worden als waarschuwend en vertroostend verkondiging voor het hier en nu.

De verschillende fasen zijn ook goed te typeren aan de hand van wat er met de comlatie-gedachte gebeurt. In de eerste fase gebruikt Berkouwer dit woord om uitdrukking te geven aan de betrokkenheid van het geloof op de openbaring. Een betrokkenheid die door de openbaring zelf in het leven wordt geroepen.

Door middel van de comlatie-gedachte tracht Berkouwer het dilemma tussen objectivisme en subjectivisme te overwinnen. De Schrift bevat geen objectieve waarheden, maar vraagt om geloof. Daarbij stelt niet de gelovige mens (het subject) de normen vast, nee, hij geeft zich in vertrouwen over aan het gezag van de Schrift. Daarop duidt Berkouwer in de eerste fase als hij het over de correlatie van openbaring en geloof heeft.

De consequentie van dit correlatiemotief is, dat er in de tweede fase meer aandacht komt voor de grenzen van de Schrift. Het is de heilsoodschap van de Schrift die om geloof vraagt. Wat daar buiten valt, wordt als speculatie afgewezen. Was de correlatie er in de eerste fase vooral voor bedoeld de plaats van het geloof en de gelovende mens veilig te stellen, in de tweede fase komen de gevolgen voor het lezen van de Schrift en het Schriftgezag steeds

duidelijker aan het licht. De derde fase is dan een logische stap. De correlatie gaat nu steeds meer betekenen dat de Schrift gelezen wordt vanuit het gelovig subject. Voor Berkhof zit daar het dubieuze punt '—' de correlatie zijn wij het die de wegen en grenzen der existentialiteit bepalen'. Maar dat blijft volgens hem achter bij de wijde dimensies waarin de Schrift onze existentie neerzet.

Bijval en bestrijding

De kritiek van Berkhof werd door 'verontrusten' in de synodaal Gereformeerde Kerken aangegrepen om hún bezwaren tegen Berkouwer kracht bij te zetten.

Ook van vrijgemaakte zijde is steun gezocht in Berkhofs analyse. Zo heeft p f . J. Kamphuis in zijn *Aantekeningen bij JA. Heyns' Dogmatiek*, met verwijzing naar de bijdrage van Berkhof, het correlatiemotief de brug genoemd 'van de leeruitspraken van 1942 met hun subjectivistisch oop- en verbonds-opvatting naar de Schriftkritiek die in de zestiger jaren in de synodaal gereformeerde kerken is doorgebroken' (p. 93).

De *MBK* van Berkhof heeft Berkouwer pijnlijk getroffen. Al heel snel gaat hij er door middel van een serie artikelen in het *Gereformeerd Weekblad* op in. En ondanks hartelijke woorden van dank schrijft hij dan onder andere & t Berkhofs analyse voor hem een vreemde zaak is, waartegen hij innerlijk protesteert. Hij is van mening dat Berkhof bij hem de weg van de existentie naar de openbaring, als een grenzen stellende benadering van de Schrift, niet kan aanwijzen. In zijn beantwoording van Berkhof gaat Berkouwer ook nader in op het door hem gehanteerde correlatiemotief. Hij spreekt tegen dat hij daarmee een wederkerigheid bedoelt waarin wij van God afhankelijk zijn en Hij van ons afhankelijk is. Zo'n wederkerigheid wordt door zijn opvatting van de correlatie juist buitengesloten. Het gaat hem om de voluit reformatorische betekenis ervan als de betrokkenheid van het geloof op

God. Niet om zo van het geloof een prestatie te maken, maar om aan te geven dat er geen andere weg is dan die van de gehoorzaamheid van het geloof, dat zich op God richt en Christus omhelst.

Berkouwers bedoeling met de correlatie

Berkouwer heeft met zijn keuze voor het woord *correlatie* geen gelukkige greep gedaan. In het algemeen duidt het namelijk inderdaad op een wederkerige afhankelijkheid. Het & is niet zonder het ander te denken. Bij Berkouwer verschuift & betekenis naar wederkerige betrokkenheid. Gods openbaring is betrokken op het geloof van de men. Dat wil zeggen: roept op tot geloof en kan alleen in de weg van het geloof werkelijk verstaan worden. En het geloof is betrokken op de openbaring. Dat wil zeggen: het geloof is geen zelfstandige inbreng van de mens, maar een aanvaarden van de openbaring, een gericht zijn op God, een ruste in Gods beloften.

Berkouwer heeft met het woord correlatie willen aanduiden wat ook met het bekende beeld van de lege hand gezegd wordt. Het geloof is niet een menselijke prestatie (die opvatting strijdt met de aard van het geloof), maar slechts de lege hand die zich laat de n met Gods beloften. En God heeft zijn beloften gegeven om lege handen te vullen. Dat is de wederkerige betrokkenheid, de correlatie, van geloof m openbaring.

Terecht noemt Berkouwer deze opvatting reformatorisch. Of ze & t qua woordgebruik is, kan ik niet beoordelen. Inhoudelijk is m het in elk geval wel.

Je kunt het onjuist noemen dat Berkouwer hiervoor het woord *correlatie* gebruikt heeft. Hij heeft dit zelf later ook wel enigszins betreurd. Maar het is niet moeilijk om erachter te komen hoe Berkouwer de correlatie opvat. Vanaf zijn dissertatie in 1932 heeft hij het woord consequent in de hierboven aangeduide

betekenis gehanteerd. Als hij zich tegenover Berkhof verdedigt, hoeft hij niet een omschrijving van de correlatie te verzinnen die hem op dat moment goed uitkomt. Hij kan verwijzen naar wat hij in *Geloof en Rechtvaardiging* geschreven heeft. Hij had ook naar zijn studie over de sacramenten kunnen verwijzen. En naar nog zoveel andere onderdelen van zijn werk.

De correlatie is als principe zo diep verankerd in de theologie van Berkouwer, dat hij een door hem *ksproken* visie *soms* eenvoudig kan afwijzen door te constateren dat de correlatie geschonden wordt. Dit kan dan betekenen dat de objectiviteit van Gods heilsopenbaring zo sterk benadrukt wordt, dat het menselijk antwoord op de openbaring er eigenlijk niet meer toe doet. Berkouwer signaleert dit met name in de theologie van Karl Barth. Vaker betekent het schenden van de correlatie dat aan het geloof het karakter toegekend wordt van een zelfstandige, menselijke inbreng. Het geloof krijgt dan een creatieve functie ten opzichte van het heil. Berkouwer wijst een dergelijke schending van de correlatie met nadruk af. Tegen de achtergrond van deze hantering van het woord *correlatie* door Berkouwer is het jammer dat Kamphuis zich richt op de eigenlijke betekenis van het woord: een relatie van wederkerige afhankelijkheid. Zo wordt het inderdaad mogelijk een verband te leggen tussen de leeruitspraken van de veertiger en de Schriftkritiek van de zestiger jaren. Maar dit verband is te spitsvondig en doet geen recht aan de manier waarop Berkouwer het correlatiemotief hanteert. Bovendien is het gevaar groot dat Berkouwers theologie zo in de sfeer van de Schriftkritiek getrokken wordt.

Begrenzing?

Wil dit intussen zeggen dat Berkhof er met zijn kritiek op Berkouwer helemaal naast zat? Berkouwer zelf was ervan overtuigd dat het

verschil van **inzicht** tussen **Berkhof** en hem **gewoon** enkele dogmatische onderwerpen betrof (met name de leer van de erfzonde en de **eschatologie**), maar niet van zijn **dogmatische** methode afhing. Toch kreeg de visie van **Berkhof** op een bepaald punt wel bijval. Juist ook van theologen die zijn analyse als geheel afwezen: W.D. Jonker, G.W. de Jong en S. Meijers. Alle drie hebben zij aandacht gevraagd voor het feit dat er in Berkouwers theologie iets van een begrenzing dreigt of zichtbaar wordt. Het zal niet juist zijn om die begrenzing zo direct met het correlatie-motief in verband te brengen als **Berkhof heeft** gedaan. **Berkhof** heeft zelf trouwens later zijn **kritiek** wel enigszins afgezwakt door te verklaren dat **hij** verschil zag tussen de theorie bij Berkouwer en hoe het **Schriftgezag** in de praktijk bij hem **functioneerde**. Het is op dit punt dat de critici van Berkouwers theologie elkaar ontmoeten. Sluipt er niet ergens een bepaalde versmalling, een te nauwe **begrenzing**, een beperking binnen in zijn dogmatische bezinning? Vooral Meijers heeft deze gedachte sterk **uitgewerkt**. **Hij** constateert dat Berkouwer zich beroept **op de aard** van de Schrift. Het kerugmatisch **verstaan van & Schrift**, d.w.z. het verstaan van **& Schrift** in haar **relevantie** voor de **verkondiging** in het heden, zou al **voor** Gods openbaring in de Schrift zelf kenmerkend zijn. Maar zo **kom je**, volgens Meijers, in een cirkel terecht. De **aard** van de Schrift roept een bepaalde **wijze van verstaan op** (namelijk: heel sterk **betrokken op de verkondiging**) **en** dat verstaan staat garant **voor** het rechte zicht **op de aard** van de Schrift. J.C. de Moor heeft naar voren gebracht dat de voortdurende intensieve omgang met de Schrift Berkouwer in zijn visie bevestigd heeft. Dat is een terechte en **zinvolle** waarneming. **Wie** vanuit een **onjuiste visie** de **Schrift benadert**, kan juist door de omgang met de Schrift de onjuistheid van zijn visie leren **inzien**. Dat Berkouwer juist

steeds vaster overtuigd raakte van de juistheid van zijn benadering, zegt dus wel iets. Maar op zichzelf is dit **nog** niet voldoende. Het **is** immers ook mogelijk dat je zo gehinderd **wordt** door je eigen visie dat je niet meer tot correctie ervan komt.

Dus blijft de **vraag**: is er in Berkouwers theologie een **begrenzing te bespeuren tegenover het brede spreken van de Schrift**? Vallen causale verbanden en mededelingen uit de **Schrift** in feite **weg** als ze niet **voor de verkondiging** en het geloof in het heden vruchtbaar te verwerken zijn?

Accent op de heilsinhoud van de Schrift

Deze vraag gaat **extra klemmen** in het licht van het debat dat dr. M.J. Arntzen met Berkouwer gevoerd heeft over de **realiteit** van de hel. Berkouwer wilde niet anders over de hel **spreken** dan in **het kader van** de ernst waarmee de prediking van het evangelie gepaard gaat. Hij weigerde, ondanks de sterke **aandrang** van Arntzen, **om een** uitspraak te **doen** over de realiteit van de hel. Vanuit de verbanden van de Schrift **kon**, volgens Berkouwer, alleen in waarschuwend zinnig over de hel gesproken worden. Elke bewering over het bestaan **van de hel** zou aan de ernst van de **evangelieprediking** aan allen alleen maar **afbreuk** doen. Ik denk dat de **discussie tussen Arntzen en Berkouwer** aantoont dat er met recht gesproken kan worden over een bepaalde begrenzing in Berkouwers theologie. Deze begrenzing valt m.i. allereerst toe te schrijven aan de **grote nadruk** die Berkouwer legt op de inhoud van de Schrift als **heilsboodschap** en pas in tweede instantie aan de **correlatie-gedachte**. Alles wat zich niet als heil voor de mens laat verkondigen (zoals de hel), kan **moeilijk** meer een volwaardige plaats in zijn theologie krijgen. Dit hangt nauw samen met het Godsbeeld (om dit lelijke woord toch maar te **gebruiken**) van Berkouwer. Uit een interview blijkt hoe diep hij getrof-

fen is door de **slotverzen** van het boek Micha, over de **God** die de ongerechtigheid vergeeft, die de toorn niet voor eeuwig behoudt, die zich weer zal **ontfermen** en goedertierenheid zal bewijzen aan Abraham. Dit accent op de **heilsinhoud** van de Schrift heeft in zoverre met de **correlatie-gedachte te maken** (vergelijk ook de **typeringen** van Berkhof!), dat een werkelijke **correlatie** alleen mogelijk is met de beloften van God en niet met zijn dreigingen.

Amen-relatie in plaats van correlatie?

Op grond hiervan zou het logisch lijken **om** met Berkouwers correlatie-gedachte te breken. Niet alleen dus met het woord, maar vooral met de daardoor aangeduide zaak. Ds. D.K. Wielenga heeft daar een pleidooi voor gevoerd. Hij stelde voor **om** het begrip **correlatie** te vervangen **door** de amen-relatie van het verbond. Daarin zegt de mens **amen** op ál Gods spreken binnen het verbond, niet **alleen** op zijn beloften. Van een kerugmatische-existentiële strekking van de **Schrift** wilde Wielenga zelfs niets weten. Op het eerste gezicht lijkt dit een goede oplossing en **een** terecht weerwoord tegenover Berkouwer. **Toch is dat naar mijn mening maar schijn**. Want heel de winst van Berkouwers benadering gaat hier weer verloren. Berkouwer wil in zijn dogmatiek als de **bezinning** op de inhoud van het geloof recht doen aan de **áárd** van dat **geloof**. Dat is nu juist de kracht van zijn theologie. Daarmee stijgt **hij** boven de gevaren van objectivisme en subjectivisme uit. **Wielenga** lijkt met zijn amen-relatie een veiliger weg te wijzen **dan** Berkouwer. Wie zou er bezwaar **kunnen** maken **tegen deze** typering van de relatie **tussen God en mens**, openbaringen geloof? Maar het probleem is: welke vulling krijgt deze amen-relatie? Je zou **kunnen** zeggen dat Berkouwer **voor** die vulling zijn correlatie-gedachte heeft ontwikkeld. Afwijzing daarvan en **terugkeer** naar de **amen-**

relatie van het verbond betekent dat de vragen en problemen **weer** onbeantwoord voor ons staan. Het valt nog te bezien of dit een zoveel veiliger weg is. Dreigt hier niet het gevaar van het objectivisme? in dit verband wil ik verwijzen naar wat prof. dr. C. Trimp in zijn boek *Klank* en weerklank heeft geschreven over Calvijns omschrijving van het geloof. Calvijn zegt dat het geloof erkent dat ál Gods spreken waarachtig is (ook zijn dreigen), maar dat het toch berust op Gods belofte. **Op die belofte** is het geloof gericht, daarbij begint het, daarin eindigt het. Trimp verwerkt deze gedachten van Calvijn als volgt: 'De belofte is op het geloof gericht en het geloof is op de belofte betrokken'. Deze zin had een omschrijving van het correlatiebegrip bij Berkouwer kunnen zijn!

Winst van de correlatie

Overigens waarschuwt Trimp ervoor dat men van het geloof in het heil van God een selectieprincipe kan maken, waardoor wat naar menseninzicht buiten de heilsboodschap valt, eigenlijk geen voorwerp van geloof kan zijn.

Ik denk dat dit gevaar in de theologie van Berkouwer valt aan te wijzen. Dat bevestigt me in de gedachte dat het probleem van Berkouwers theologie meer ligt in de eenzijdige nadruk op de heilsinhoud van de Schrift dan in zijn keuze voor het correlatiemotief. De gereformeerde theologie zal de winst van de correlatiemethode niet mogen laten liggen. Een consequente doordenking van de leer van de kerk vanuit het geloof en vanuit de aard van het geloof, en een lezen van de Schrift met het oog op dat geloof, kan de spanning tussen leer en beleving, dogmatiek en spiritualiteit opheffen.

Het gaat hier om een thema dat binnen onze kerken in de afgelopen tijd de nodige aandacht heeft gehad en die aandacht voorlopig ook nog wel zal blijven vragen. In dit verband zou bezinning op de dogmatische methode van Berkouwer wel eens

een enorme verrijking kunnen betekenen. Vanuit zijn benadering zou je niet zozeer accenten hoeven te verschuiven (meer spiritualiteit, minder dogmatiek) om zo een evenwicht aan te brengen, maar los je de spanning op door het karakter van de dogmatiek. Een dogmatiek die zo betrokken is op het geloof (de correlatiemethode) verdringt de spiritualiteit niet, maar roept deze op. intussen verlies ik de eenzijdige nadruk van Berkouwer op de heilsinhoud van de Schrift niet uit het oog. Het kan niet w zijn dat de gereformeerde theologie in het spoor van Berkouwer over onderwerpen als Gods toom, de hel, de verwerping en de erfzonde steeds minder

te zeggen zou hebben. Het blijft juist de opdracht om vanuit een dogmatiek die de correlatiegedachte verwerkt heeft, ook met deze onderwerpen verbindingsen te leggen.

Een verwijzing naar de volgende literatuur is op zijn plaats. H. Berkhof, 'De methode van Berkouwers theologie', in: J.N. Bakhuizen van den Brink e.a., *Ex auditu verbi*, Kampen 1965. J. Kamphuis, *Aantekeningen bij J.A. Heyns' Dogmatiek*, Kampen 1982. G.W. de Jong, *De theologie van dr. G.C. Berkouwer*, Kampen 1971. S. Meijers, *Objectiviteit en existentialiteit*, Kampen 1979. J.C. de Moor, *Towards a Biblically Theological Method*, Kampen 1980. D.K. Wielen, 'Over het "comlatismotief" in de theologie van prof. dr. G.C. Berkouwer', in: *Almanak FQI* 1973. Het debat Arntzen-Berkouwer is gevoerd in het *Gereformeerd Weekblad*, febr.-april 1964. Het interview met Berkouwer staat in het eerder genoemde nummer van *Kabats*.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus het meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premierestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premierestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

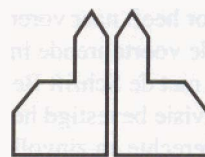
Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat betekent dat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

CHRISTELIJK GELOOF EN CULTURELE IDENTITEIT 2

H. Venema

Egelisatie en zending

De Gereformeerde Kerken in Nederland vieren dit jaar twee zendingsjubilea. Honderd jaar geleden werd in Middelburg de 'zendingsynode' gehouden, die de zending terugbracht onder kerkelijke verantwoordelijkheid. Vanaf die tijd hebben de kerken haar zendingstaak uitgevoerd onder tal van volken en stammen. Sinds veertig jaar gebeurt dat ook op Irian Jaya, het vroegere Nieuw-Guinea, met als resultaat de planting van de Gereja-Gereja Reformasi di Indonesia (Irian Jaya).¹

Bij deze jubilea worden wij met de neus op de feiten gedrukt: de planting en groei van de kerk op het zendingsveld zijn niet het resultaat van ons succes, maar van Gods zegen. Het is belangrijk ons daarvan bewust te zijn. Zending lijkt eerder een zaak van menselijke frustraties en paniek, dan van vreugde en verwondering om Gods werk. Hoe vaak is al bij het zendingswerk geen sprake van grote misverstanden, zowel bij de predikers als bij de hoorders, door het grote verschil in taal, cultuur en leefwereld. Menselijk gezien is zendingswerk onbegonnen werk. Wanneer er dan toch resultaten worden geboekt, en er worden gemeenten gebouwd, omdat mensen daadwerkelijk tot bekeering komen, dan komt in de plaats van de paniek de verwondering om de grote daden van de Here. Herdenken is daarom God loven. In dit tweede artikel wil ik u iets laten meebelevan van die grote verschillen in leefwereld, die leiden tot allerlei misverstanden, speciaal met betrekking tot het thema 'ge-

loof en cultuur'. Ik vertel u & eerste twee van enkele concrete voorvallen uit het leven van de broeders en zusters op IrJa, en de reactie daarop vanuit onze leefwereld. Maar eerst nog een opmerking over geloof en identiteit.

Geloof en identiteit

Met het begrip identiteit wordt aangegeven wat voor iemand het eigene, het karakteristieke is. Identiteit is dat wat voor iemand of iets wezenlijk is. We gebruiken het begrip identiteit voor personen, maar ook voor sociale groepen, zoals een volk, een stam, een gemeente, en voor instellingen, zoals scholen en verenigingen. Ieder mens heeft zijn of haar identiteit. Ook de gemeente van Christus heeft haar identiteit, het eigene wat haar onderscheidt van andere levensverbanden.²

Wanneer wij aan onszelf de vraag stellen 'wie ben ik?', dan komt er als antwoord waarschijnlijk een heel opsomming aan 'identiteitsbepa-

lende factoren'. We beginnen met onze persoonlijke gegevens, die voor een deel ook in ons paspoort staan, zoals naam, geslacht, geboortedatum en fysieke kenmerken. Daarmee zijn we er echter nog lang niet. Er zijn algemene identiteitskenmerken, die wij met anderen delen, zoals nationaliteit, taal, cultuur, leefomgevingen sociale waarden. Als Nederlanders hebben wij onze culturele identiteit, waarin wij ons onderscheiden van andere volken. Wij leven in de westerse wereld, die wat betreft 'het eigene' en 'het karakteristieke' verschilt van bijvoorbeeld de afrikaanse en de oosterse wereld. Daarnaast zijn er persoonlijke factoren, zoals karakter, talenten, overtuigingen, visie en voorkeuren. Om het helemaal ingewikkeld te maken: verschillende algemene kenmerken worden persoonlijk ingekleurd. Hoe dan ook, onze identiteit wordt voor een deel bepaald door ons eigen ik, maar voor een ander deel door onze omgeving. Wij zijn als mensen uniek, maar niet los te maken uit onze context. We kunnen onszelf niet abstraheren en 'op zichzelf' beschouwen.

In onze identiteit als christenen speelt onze christelijk overtuiging een grote rol. Geloof en identiteit hebben alles met elkaar te maken. Wanneer Gods Woord onze hoogste norm is, waaraan wij heel ons leven onderwerpen, dan is het zelfs zo dat ons geloof in God heel onze identiteit beheerst. Door het geloof zijn wij anders dan anderen (vgl. Ef. 4:20), ook al zijn er nog zoveel overeenkomsten.

Al die identiteitsbepalende factoren bij elkaar maken iemand tot wie hij is, af iets tot wat het is. Normaliter vormen al die kenmerken

een eenheid. Ze zijn in een persoon of instantie **geïntegreerd**.

Om nu terug te komen bij het thema 'geloof en cultuur': als het **goed** is, vormen ons **christelijk** geloof en **onze** culturele identiteit een eenheid. Wij zijn Nederlandse **christenen**, die binnen onze cultuur leven naar de **norm** van de Bijbel. We zijn christen, en tegelijk Nederlander. Die **twee mogen geen** tegenstelling **te** vormen. In ons Nederlandse leven worden wij **beheerst** door **ons geloof in God**. En in **onze geloofsuitingen** is te zien dat wij Nederlanders zijn. Geloof en cultuur zijn **geïntegreerd** in onze identiteit.

Deze **integratie** is echter geen vanzelfsprekende zaak. Met die integratie hebben wij het zelf dagelijks moeilijk. Juist op het punt van deze integratie komen er ook³ in de **zendingssituatie** veel problemen en **misverstanden** voor. Juist bij de pas tot geloof **gekomen** christenen is het integratieproces tussen geloof en cultuur in volle gang. In 1996, **veertig** jaar na de start van het zendingswerk op IrJa, is dat de worsteling van de GGRI.

Casus 1: 'Ik moet een pak slaag!'

In het vorige artikel memoreerde ik het sterven van br. Mudofo Keyak-huremba, ouderling in de gemeente van Kouh. In het **nummer** van maart jl. van het zendingsblad Tot **aan de einden der aarde** heb ik bij dit sterfgeval **stilgestaan**.⁴ Ik schreef **toen dat deze broeder** er in verschillende opzichten uitsprong als christen, **bijvoorbeeld** in de omgang met **zijn** vrouw, **toen** zij betrokken raakte bij overspel. Ik citeer: 'Een tijdje **geleden** is **zijn** vrouw door een andere man **misbruikt**. Gewoonlijk krijgt de vrouw de schuld en krijgt dan van haar man een ongenadig pak **daag**. Mudofo heeft dat niet gedaan. **Hij** zei: "Ik **ben** christen. Ik kan het wel met woorden af. Een pak slaag ge-

ven is niet goed". Hij heeft zijn vrouw vergeven en wilde zijn huweijksleven met haar voortzetten. Prijzenswaardig. Alleen, wel **falie-kant** in **strijd** met: de gewoonte. Zijn vrouw en haar familie trokken daarom de **verkeerde** conclusie. Uit het feit dat Mudofo haar geen pak slaag gaf **trok** zijn vrouw de **conclusie** dat hij haar **niet** meer accepteerde. Zij werd kwaad, **omdat** hij niet kwaad **w e d** En **toen ging** zij bij hem weg, naar haar familie. **Hij** bleef **alleen achter**, **omdat hij** zich als christen wilde gedragen. **Bovendien** werd hij nog bedreigd ook door zijn **schoonfamilie** en ook door de **man**, die **zijn vrouw** had misbruikt. Een **tijdlang** heeft hij toen bescherming gezocht bij zijn eigen familie'.

Deze broeder gaf als motivatie van zijn **handelwijze** zijn christen-zijn. Voor God is er geen **onderscheid tussen man en vrouw**. Beide zijn door Hem naar zijn beeld **geschagen**. Beide worden door Christus verlost. Daarom is het niet goed, dat de man **zijn vrouw** **afwijgt**, ook al doet zij nog m verkeerd. Vermanen en vergeven, dat is de manier **waarop** christenen te werk gaan. Toch werd **zijn** manier van **doen** verkeerd geïnterpreteerd en afgewezen. **Zijn** vrouw, zelf ook christen, voelde zich door het uitblijven van het pak slaag door hem **afgewezen**; **zijn** schoonfamilie, voor een groot deel, ook christen, uitte dreigementen. Ook de overspeler bemoeide zich ermee.

Hoe kon dit **gebeuren**? Wel, als echtgenoot hield hij zich niet aan de sociale regels. Met zijn onwil zijn vrouw een pak rammel te **geven**, gaf hij haar in **feite** de bons. Hij waardeerde haar niet als zijn vrouw. **Hij** had haar blijkbaar niet lief.

De man liet zich in de omgang met **zijn** vrouw leiden door zijn geloof in God en nam **heel** bewust afstand van **zijn** cultuur, **zijn vrouw** en haar familie, die ook in God gelooven, hielden echter op dit punt vast aan hun **culturele waarden**.

He reageren wij **westerlingen** nu op dit **voorval**? In het aangehaalde citaat is in feite al een beoordeling te lezen. Op de handelwijze van de genoemde **broeder reageerde ik** met de uitroep: 'Prijzenswaardig'. **Ik was** het eens met de ouderling. En &t blijf ik ook. Maar, zo **vraag ik** mijzelf nu af, was die reactie van mij een reactie op **basis van** mijn geloof of op basis van mijn **Nederlander** zijn? Liet ik **mij** leiden door de **norm van & Schrift** of door mijn eigen culturele context, waar **man en vrouw heel anders met elkaar** omgaan dan op IrJa? In Nederland zou je het als **man eens moeten proberen je vrouw een pak slaag te geven**! Het zou in de **krant** komen. Je vrouw slaan, dat wordt absoluut niet geaccepteerd. Zij **zou** weglopen. Niet **alleen** je schoonfamilie, maar heel de **samenleving** zou over je heen vallen. Op IrJa **loopt** je vrouw **weg**, omdat je haar niet slaat; in Nederland, **omdat** je haar wel slaat. **Maar, zo vraag ik** opnieuw, gebeurt dat op IrJa **uit gebrek aan christelijk leven**, en bij ons op basis van **christelijk** leven? Wij hier **zijn** gauw klaar: bij die vrouw **en haar** familie is **geen** sprake van integratie van christelijk geloof en culturele identiteit. **Maar, is dat wel zo**? Ik blijf het **eens** met de handelwijze van de man. Maar ik **aarzel de reactie van de vrouw en haar familie** zonder meer af te **keuren**. Alleen al, omdat ik niet weet of zij gewoon het oude leven blijven **voortzetten**, of dat zij menen dat dit gebruik niet strijdig is met de Bijbel.

Casus 2: Een vrouw erbij

Al meer dan vijftien jaar is Gideon evangelist. En al meer dan twintig jaar is hij christen. Destijds **werd** zijn belangstelling voor het evangelie **gewekt**, toen hij op de zendingsschool ging volgen. De Geest opende zijn **hart** meer en meer voor het evangelie. Hij luisterde niet **maar** alleen naar het getuigenis van het evangelie, maar **ging**

ook zelf getuigen. Op een feestelijke **zondag** was het zover: hij beleed zijn geloof en werd gedoopt. Daarbij liet hij ook zijn **naam** veranderen. Bij **een** leven **als** nieuwe mens, past ook een nieuwe naam, vond hij.⁵ **Gedonare** werd Gideon, naar de gelijknamige richter uit de Bijbel. **Daar** zat **meer** achter dan alleen **maar** de **klank**. **Gedonare** wilde ook echt een Gideon zijn. Net als Gideon wilde hij zijn volk de **ogen** openen en oproepen tot geloof in de Here. Gideon volgde de **bijbelschool** in Boma. Hij trouwde met **een** meisje uit zijn geboortestreek. **Door** de zendeling werd hij als evangelist geplaatst in een dorp, waar **men** dezelfde taal sprak als **hijzelf**.

In grote trouw doet Gideon nu al jaren het werk van evangelist. Dag aan dag preekt hij het evangelie van verlossing door Jezus Christus en roept hij de mensen op hun oude leven vaarwel te zeggen. In zijn preken is hij **zeer** concreet. Want als geen ander is **hij** thuis in de cultuur van zijn stam. Hij kent de mythische **voorouderverhalen**. Hij weet **alles af van de adat**, de stamgewoonten. Over allerlei vormen van toverijen magie is **hij** geïnformeerd. Hij weet alles **van de** plaatselijke **cultuur**. Een paar keer wordt Gideon overgeplaatst. Hij krijgt studieverlof. **Daarna** wordt hij evangelist in een gemeente met een voorlopige **kerkeraad**, de laatste fase voor de **zelfstandigwording**. En nu – het is haast niet te geloven – heeft Gideon een tweede vrouw getrouwd. Hoe is het mogelijk? Als er **één** evangelist **was**, die op het oude **stamleven** wist in te werken met het evangelie, dan wel hij. En nu neemt uitgerekend hij er een vrouw bij. Juist van hem had je dat nooit verwacht. Of het moet al **zijn**, dat je je **altijd** in hem hebt vergist. Maar dat is toch niet waarschijnlijk. De feiten **van** Gideons trouwe **werk** liegen er niet om.

Gideon is door de **kerkeraad** vermaand **en** meteen op **non-actief** geplaatst. Terecht. Gideon accepteert & dit echter niet en is uit reactie

met zijn vrouwen en kinderen op 'vakantie' gegaan naar zijn geboortedorp. **Hij** weigert zijn tweede vrouw de deur te wijzen. Zijn **eerste** vrouw mag wat hem betreft wel gaan. Die **heeft** toch alleen maar commentaar op zijn gedrag. Ze kan er beter voor zorgen, dat er meer **kinderen** komen. **Dan** zou **dit** tweede huwelijk niet nodig zijn.

Je vraagt je af: hoe kan dit? Hoe kan iemand die de ogen van zijn stamgenoten opent **voor** hun **zonden** en voor Jezus' **redding**, nu zijn eigen **ogen** sluiten? Zeker, het liep met de bijbelse Gideon **ook** vreemd af, maar dat doet hier niet **terzake**. Waarom heeft deze Gideon een tweede vrouw **getrouwd**, terwijl hij toch zo goed weet, dat **dat** op **bijbelse** gronden niet kan. Polygamie is niets anders dan overspel. **Dat** is door de Here verboden.

In onze reactie hier in Nederland **zouden** wij waarschijnlijk **twee** kanten opgaan. Aan de ene kant zijn westerlingen keihard: 'Eigen schuld, **dikke** bult! **Wie** zondigt, moet boeten'. Hebben wij in ons kerkelijk leven **niet** jarenlang **het** gebruik gekend, dat er bij **zevendegebodskwesties** **openbare** schuldbelijdenis werd afgelegd? Aan de **andere kant** **zijn** wij heel invoelend: 'Dit kan toch de **beste** overkomen? Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen. De **beste** gereformeerde **kan** verliefd worden op een andere vrouw. **Verkeerd**, **maar** begrijpelijk'. Eervol ontslag **zou dan** onze oplossing zijn.

Het punt is alleen, dat hier helemaal geen liefde in het spel is. Er is geen sprake **van** een geheime **liefdesverhouding**. Gideons tweede huwelijk is een zaak van berekening. Het trouwen van een tweede, of zelfs derde en vierde vrouw, heeft in de Irianese culturen een heel **andere** achtergrond. Uit Gideons reactie is al duidelijk, **dat** het verband houdt met het krijgen van **kinderen**. **Hij heeft die** tweede vrouw **getrouwd**, omdat **zijn** eerste vrouw niet zorgt voor voldoende **nakomelingen**. Twee kinderen heeft zij ge-

baard: **een** meisje en daarna een jongetje. De geboorte van het **tweede** kind is bijna haar dood geworden. Om medische redenen **mocht** zij daarna beslist niet **weer** zwanger worden.⁶ **Twee kinderen**, dat is echter lang **niet** voldoende in de **stammaatschappij**.⁷ Nog afgezien van de hoge **kindersterfte**, er zijn voldoende nakomelingen nodig uit sociaal-economisch oogpunt. **Ook** het huwelijk ligt in die sfeer, getuige de **bruidschat**. Wij **veroordelen** de **bruidschat** meteen als 'vrouwenhandel'. Maar dat is helemaal niet de kwestie. Door middel van huwelijken maak je of versterk je relaties met andere families. Ze versterken het netwerk **van** relaties. Dat is nodig voor je voortbestaan. Je **krijgt toegang** tot **voedselbronnen**. De vrede is gewaarborgd. **En wat** de kinderen betreft, die vormen de **garantie voor je oudedagsvoorziening**. Het huwelijk en het krijgen van kinderen staan in het teken van wat in Nederland 'sociale voorzieningen' wordt genoemd. Kinderen **krijgen** daar is hetzelfde als AOW, AWW, WW en levensverzekeringen hier. Krijgt Gideon **niet** voldoende **kinderen**, dan ziet het er slecht uit **voor** hem. Daarom heeft hij nu die **tweede** vrouw **getrouwd**.

Wat moet je hier nu mee aan? Dat polygamie niet **geoorloofd** is, is Schriftuurlijk hard te **maken**. Maar hoe moet je daar in een **zendingssituatie** mee omgaan? In feite is er op het **zendingsveld** altijd verlegenheid geweest in het **omgaan** met polygamie. Er is een praktische oplossing gevonden: Wanneer iemand op het moment dat hij zich aanmeldt **voor** catechisatie en doop al deel uitmaakt van een polygaam huwelijk, **wordt dat** **getolereerd**. Wanneer **hij/zij** echter na dat moment overgaat tot **een** polygaam huwelijk, wordt dat **niet** geaccepteerd. Geen **principiële** keuze en juist daarom zo **onduidelijk**. De **christenen** op Irija die een **tweede** vrouw nemen, beroepen zich altijd op het **Oude Testament**: 'Jakob en David deden het **toch** ook? Toch

verstootte G d hen daarom niet. Zij bleven Gods vrienden. Moet je kijken: Salomo, de zoon van Batseba, werd zelfs koning'. Polygamie is niet goed te keuren. Dat gebeurde in het Oude Testament ook niet. Maar de Here had wel heel veel geduld met zijn volk. Zouden wij misschien niet wat meer geduld moeten hebben met en begrip m—ten hebben voor o m Irianese broeders en zusters in hun cultuur? Zouden we hen op dit punt niet een 'oud-testamentische periode' moeten gunnen, in de zin van een overgangspe-riode? Het is immers onmogelijk één element uit de totale cultuur los te snijden. Wanneer we gaan praten over monogame huwelijken, zullen we het meteen moeten hebben over oudedagsvoorzieningen en noem maar op.

De culturele identiteit van de christe-nen op IriJa is nog lang niet één met hun geloof. Het integratieproces is een lange weg. Het overwinnen van moeiten en misverstanden is een zaak van lange adem. Zendingswerk is echt een 'geduldwerkje'.

¹ De Gereformeerde Kerken in Indonesië (Irian Jaya), in het vervolg weer afgekort: GGRI IriJa. Dit regionale kerkverband is op weg naar een nationaal kerkverband met de GGRI KalBar (Kalimantan Barat, vroeger West-Bom) en de GGRI NTT (Sumba, Sa-bu, Timor).

² Zie hierover M. te Velde, *Gemeentep-bouw. Methodisch beleid ontwikkelen in de christelijke gemeente*, deel 3, Barneveld 1993, pp. 49vv.

³ Uiteenzijd bedoel ik hiermee niet, dat wij in Nederland geen moeite hebben met die inte-gratie. Hierop ingaan ligt buiten het onder-werp van deze artikelen.

⁴ 'Bij het sterven van ouderling Mudafo Keyakhuremba', *Tor aan de einden der aar-ge*, jrg. 21, no. 3 (maart 1996), p. 19.

⁵ Een bekend verschijnsel, niet alleen in de zendingsgeschiedenis, maar w k in de stam-geschiedenis. Bij initiatie-rituelen vindt ook vaak een naamgevingsceremonie plaats. Naamsverandering bij de doop vindt meer plaats op aansporing van missie en zending dan op verzoek van de dopeling.

⁶ In Nederland zijn er allerlei medische voor-zieningen, die in het oerwoud van Irian Jaya onmogelijk zijn. De grenzen van het me-disch kunnen zijn daar veel eerder bereikt dan in onze westerse maatschappij.

⁷ Ook al is het Indonesische overheidsbeleid duidelijk: Twee kinderen zijn voldoende. De overheid voert een zeer actief gezinsplan-ningsbeleid om w aan de overbevolking een halt toe te roepen.

⁸ Zo wordt het uitgedrukt door verschillende missiologen.

ZENDING DICHTERBIJ

Een Reeks over zending!

Dr. L.J. Joosse (red.)

'Leren hoe hij wand'len moet'

Over woord en daad in de zending

117 pag., ing., f 16,95, nr. 1

Dr. Chr. Fahner (red.)

Volken in beweging

Over heilsverwachting en messianisme bij de volken

88 pag., ing., f 16,50, nr. 2

Dr. L.J. Joosse (red.)

Uitstralen is werven

Over missionaire opbouw van de gemeente

128 pag., ing., f 16,95, nr. 3

Dr. W. van Heest (red.)

'Beminden om der vaderen wil'

Over Israël en de zending

160 pag., ing., f 17,25, nr. 4

Ook verkrijgbaar Bij de boekhandel.

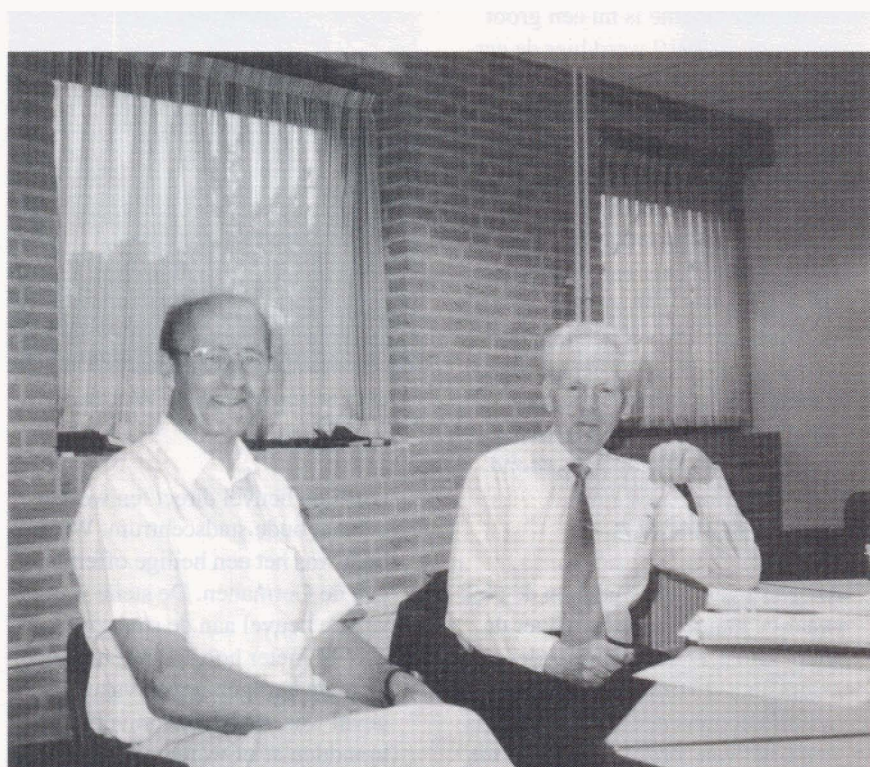
OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes - tel. 0113-215591

Zojuist
verschenen

Synode-impressies

Dinsdag 3 september gaat De Bron weer open voor de synode. Tankstation Treurniet is niet dicht geweest. Zullen de broeders een weg vinden naar De Bron, Rodenrijseweg 97? De afgevaardigden. De studiedeputaten erediens. De studiedeputaten echtscheiding. het eerste klaar met hun rapport, het laatst op de agenda. Ach.

De praeses zal weer appél nominaal houden. Wie zal er zijn: de primus of de secundus, misschien een tertius? Br. Velvis uit Lelystad (rechts) of zijn secundus br. Noordzij uit Harderwijk (hier bij het wisselen van de wacht in de kamer van commissie 1)? Ds. Oosterhuis of ds. Messelink? Br. Van Leeuwen of br. Mulder? Ds. Ter Beek of ds. De Boer? Ds. De Boer van Ureterp of ds. Kramer van Sneek? Br. Wietsma of br. Van Loon? Ds. Griffioen misschien? We zullen zien.

LUTHER, ERFURT EN SINT CHRISTOFFEL

J.M. de Jong

Het is al weer bijna zeven jaar geleden dat in Berlijn de muur viel en de grens met oostelijk Duitsland openging. Gebieden die van belang zijn voor de kerkelijke en de artistieke geschiedenis, werden – eigenlijk sinds 1933 – weer vrij toegankelijk. De tocht ging dan ook dit jaar door Thüringen, op zoek naar de sporen van Luther, Bach, Goethe. Onverwacht was er de ontmoeting met de middeleeuwse schutspatroon van alle reizigers, St. Christoffel.

De Wartburg

Midden door Thüringen loopt de oude handelsroute van de Rijn naar het oosten, richting Rusland (nu de B7). Even voorbij de rivier de Werra, op de samenvloeiing van Nesse en Hörsel, ligt Eisenach, de geboortestad van Johann Sebastian Bach. Hoog boven de stad torent Luthers 'Ein feste Burg', de Wartburg, waar de reformator in stille en veilige afzondering de Bijbel in het Duits vertaalde. Ter herdenking van zijn 450e sterfdag is er een prachtige tentoonstelling ingericht. Honderden objecten (huisraad, schilderijen, boeken enz.) geven er een beeld van hoe de wereld van Luther er heeft uitgezien. Ook zijn toenmalige werkkamer is te bezichtigen. Het grote, romaanse kasteelcomplex heeft verder prachtige 19e-eeuwse wandschilderingen die de middeleeuwse geschiedenis van deze burch vertellen. Beroemd is de zangerswedstrijd in 1206, waarvan de verliezer zou worden terechtgesteld. Dat laatste kon geluk-

kig worden voorkomen.

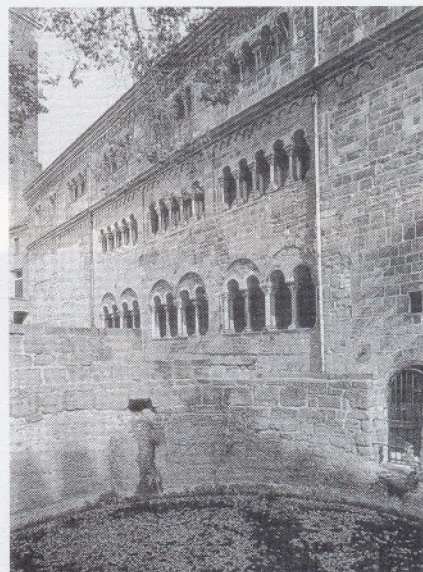
Langs de oude handelsweg komen we verder steden tegen als Gotha, Weimar (Bach werkte hier van 1708 tot 1717; het woonhuis van de dichter Goethe is nu een groot museum; in 1919 werd hier de eerste Duitse grondwet opgesteld) en Jena (van de bekende glasfabriek Carl Zeiss). Ten zuiden van het Thüringse woud ligt dan nog Schmalkalden. Ook dit pittoreske stadje is van groot belang geweest in de geschiedenis van de Reformatie. Keizer Karel V beval in 1530 de Duitse protestanten hun geloof af te zweren. In 1531 besloten een aantal Duitse vorsten zich met hand en tand hier tegen te verzetten: het Schmalkaldisch verbond.

Erfurt en Bonifatius

De parel van Thüringen, op de plek waar de handelsroute de rivier de Gera kruist, is de 'neue Landeshauptstadt' Erfurt. Het oudst bewaarde document over deze stad is een brief van 'onze' Bonifatius uit

742 aan paus Zacharias over de instelling van het bisdom Erfurt. Bij een bisdom hoort een bisschopskerk, net zoals zijn voorganger Wilibrord in Utrecht de St. Maartenskerk liet (her)bouwen op de plaats waar nu de Dom staat. Zo staat er al van voor 742 een Mariakerk op de 'Domberg' in Erfurt. En net zoals in Utrecht vlak naast de bisschopskerk de abdij en de kerk St. Salvator verrezen, kreeg Erfurt op de Domberg de kerk en het klooster van St. Paulus.

De locatie van beide kerken is in Erfurt veel indrukwekkender dan in Utrecht. De Domberg is een na-

Hoofdgebouw van de Wartburg, Eisenach.

tuurlijke heuvel direct ten westen van het oude stadscentrum. Wellicht was het een heilige offerplaats van de Germanen. De steile wand van de heuvel aan de stadszijde was 15 meter hoog. Zoals met zulke oude kerkgebouwen vaker het geval was, raakten ze in verval, brandden af of waren niet repre-

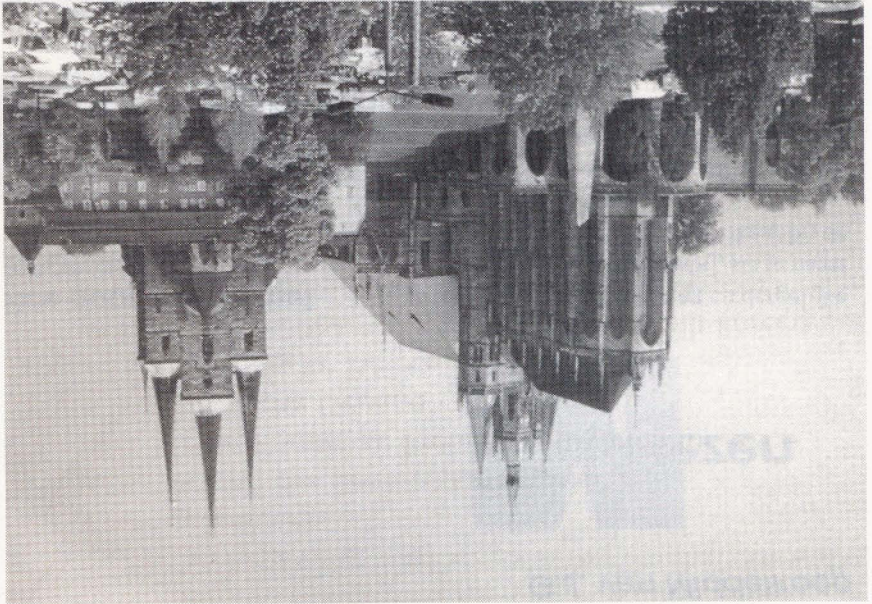

Overigens had de latere reformator op zijn tocht naar Erfurt nog een andere heilige ter beschikking gehad, de patroon van de reizigers, St. Christophorus (of: St. Christoffel). Deze legendarische figuur werd rond 1500 net zoveel vereerd als Anna. Het verhaal gaat dat deze reus alleen de machtigste heer wilde dienen. Zo iemand was er wel, maar die bleek toch wel eens bang, voor de duivel. Dus bood Christoffel zijn diensten aan bij satan. Totdat hij ontdekte dat deze sidderde bij het zien van een afbeelding van de gekruisigde Christus. Christoffel ging vervolgens naar

St. Christoffel, wand schilderij in de Dom, Erfurt.

Jezus op zoek, maar vond hem nergens. Een kluisenaar raadde hem aan het zoeken te stoppen en pelgrims en andere reizigers veilig over een grote rivier (de Donau wellicht) te zetten. Het kind dat hij op zekere dag naar de overkant wilde dragen, bleek midden in de rivier echter zo zwaar te worden dat ze nauwelijks de overkant haalden: hij had Christus gevonden in de gedaante van een kind. Aan het eind van de vijftiende eeuw bezat bijna ieder kerkgebouw bij de uitgang wel een beeld van St. Christoffel, of was hij opval-

Dom en St. Severi op de Domberg, Erfurt.

nieuw gotisch portaal. Dat is schuin naar buiten geplaatst zodat de gelovigen die de trap op komen vanzelf de kerk inlopen. Maarten Luther heeft in deze kerk zijn priesterwijding gekregen. Van 1501 tot 1505 studeerde hij rechten aan de universiteit van Erfurt, tot dat hij, getroffen door een zwaar onweer, besloot om monnik te worden. Het gotische Augustijnerklooster waar hij tot 1511 verbleef, is nog altijd in gebruik, maar nu als evangelisch conferentiecentrum.

Sint Christoffel

Toen Luther, onderweg van huis terug naar Erfurt, door het onweer overvallen werd, riep hij de heilige Anna aan: 'Help, heilige Anna, ik zal monnik worden'. St. Anna, de moeder van Maria, was aan het begin van de 16e eeuw een van de meest vereerde heiligen. Ze gold als een voorbeeldige moeder en grootmoeder. Omdat zij, volgens de traditie, door haar manier van leven dicht bij de gewone mensen stond, werd ze nog meer als Maria als beschermheilige gezien. Bovendien was Anna bij de familie Luther thuis vast geen onbekende. Vader Luther was mijnwerker geweest en St. Anna was de de be-

sentatief genoeg meer. In de loop van de middeleeuwen worden zowel de Maria-dom als de Pauluskerk, die al vanaf 836 aan St. Severus gewijd is, een aantal keren herbouwd en uitgebreid. Vooral de ombouw in gotische trant van de Mariakerk heeft enorm bijgedragen aan het monumentale karakter van de Domberg. Het ensemble ter van de Domberg. Het ensemble van Dom en St. Severi behoort tot de grootste bouwpresetaties van het middeleeuwse Duitsland. In 1349 begon de bouw van het gotische koor met het maken van een 15 meter hoge onderbouw om het niveauverschil tussen de berg en het domein te overbruggen. De bovenste van deze drie verdiepingen hoge 'Kavaten' is de crypte, met het graf van Eoban en Adolar, twee medewerkers van Bonifatius, die tegelijk met hem bij Dokum het leven lieten. Het koor zelf is een prachtig voorbeeld van gotische bouwkunst, met kruisribgewelven en vijftien glas-in-loodramen, twee meter 50 breed en 18 meter hoog, die de heilsgeschiedenis uitbeelden. Om het gebouw vanuit de stad bereikbaar te maken, werd naast het koor een enorme trap van 70 treden aangelegd, die naar beneden toe steeds breder uitloopt. Helemaal bovenaan, in het verlengde van de trap, kreeg de Dom een

lend op de wand van het gebouw afgebeeld. Twee jaar voordat Luther naar Erfurt kwam, in 1499, kreeg de domkerk daar een niet over het hoofd te ziene wandschildering van de heilige Christophorus (= Christusdrager). Ook nu nog is dat het eerste wat de bezoeker van de Erfurtse domkerk opvalt.

Maar liefst acht meter tachtig hoog en zes meter breed is de voorstelling die de zuidwand van de kerk, recht tegenover de ingang, domineert. Wat moet Luther hem vaak gevraagd hebben om een onbezorgde tocht. En dan toch dat afgrijselijke onweer!

We zien een reusachtige figuur met een opvallende rode mantel om de schouders geslagen met daarop een in wil gekleed kind, door de rivier waden. Hij houdt een boomstam als staf in de hand. Op de achtergrond is de stad Erfurt zelf afgebeeld.

De boomstamstaf zet ons op het spoor van de verklaring waarom er zo'n enorm grote Christoffel werd afgebeeld. Natuurlijk was Erfurt rond 1500 een uiterst belangrijke handelsstad. Veel doortrekkende reizigers en handelaren zullen dagelijks de dom hebben bezocht om zo'n 'reisverzekering' af te sluiten. Maar Christoffel was ook volgens de legende een reusachtige figuur. Hij zou bijna acht meter lang zijn geweest. En daarmee wordt ook de grootte van het schilderij in de Dom van Erfurt duidelijk. Hij is hier afgebeeld op ware grootte, vandaar een boom als staf. Er waren kennelijk zoveel gelden beschikbaar in deze handelsstad, dat men het zich kon veroorloven om, al op renaissance-wijze, een kostbare en realistische voorstelling van deze belangrijke beschermheilige in de kerk aan te brengen.

Als reiziger Anno Domini 1996 is het goed je te realiseren dat zelfs de Erfurtse cultus van St. Christoffel de jonge student Maarten Luther Anno Domini 1505 niet van een veilige reis verzekerde. Anders was hij wellicht geen monnik, theoloog en reformator geweest.

M meegelezen

Hoe gaan we om met jongeren?

In het *Hervormd Weekblad* van 18 juli 1996 geeft A.J. Terlouw een aantal concrete handreikingen voor de praktijk van het omgaan met jonge mensen in de kerk.

Hier volgen ze:

1. Wees vriendelijk. Dat is niet alleen een apostolische opdracht, maar ook een natuurlijke voorwaarde voor openheid en vertrouwen. Het werkt bovendien ontwapenend! Waarschuwing: blij wel jezelf, overdreven en gemaakte vriendelijkheid werkt averechts.
2. Leer luisteren, luisteren, luisteren. Wat ze eigenlijk willen zeggen, zeggen jongeren zelden direct, al lijken ze nog zo open en recht voor de raap. Achter harde reacties zitten vaak hartekreten. Ze doen niet alleen moeilijk, maar hebben het ook moeilijk. Reageer je te primair, dan voelen ze zich niet begrepen en gaan vaak nog moeilijker doen.
3. Zoek hun leefwereld/-milieu te ontdekken: Hoe wordt het geloof thuis voorgeleefd, in wat voor omgeving verkeren ze dagelijks, en hoe beleven ze één en ander?
4. Wees beducht voor vooroordelen ('als hij van die muziek houdt, dan...', of 'als zij zulke positieve ouders heeft, dan...') en wees erop bedacht dat elke jongere een verhaal op zich is.
5. Persoonlijke ontmoetingen zijn heel nuttig en soms echt noodzakelijk. Een pastor heeft het dubbele in zich: Zorg voor de hele kudde en oog voor het enkele schaap.
6. Laat er een stuk eerlijke herkenning zijn in het negatieve van twijfels, zonden enz. en in het positieve van Godservaring en dergelijke.

Hierdoor kom je nabij, sta je naast de ander met het doel elkaar bij de hand te nemen.

7. Wees echt, al klinkt het niet populair. Anders zeggen ze vroeg of laat: Hij/zij doet wel populair, maar zegt niet waar het op staat. De korte termijn-winst is op de lange duur vaak verlies en omgekeerd.
8. Niet in het heersende, maar in het dienende ligt gezag. Niet in het overtuigen, maar in het getuigen ligt kracht. Dienen en getuigen stemt tot nadenken, heersen en overtuigen stijft (zeker in die jaren) in eigen gedachten.
9. Geef aandacht aan moeilijke dingen: handicap, ziekte, verlies van geliefden, tegenslag. Het kan deuren dichtdoen en openen. En zijn er juist niet dan de vragen, die niet beantwoord hoeven te worden, maar wel besproken moeten worden?
10. Overweeg de mogelijkheid van briefcontact, als het mondeling niet lukt.